

PAPER DETAILS

TITLE: Güvercinin (*Columba livia* Gmelin, 1789) Ekonomik Önemi

AUTHORS: Orhan YILMAZ, Yakup ERTÜRK, Füsün COSKUN, Mehmet ERTUGRUL

PAGES: 199-207

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/41754>

Derleme / Review

Güvercinin (*Columba livia* Gmelin, 1789) Ekonomik Önemi

Orhan YILMAZ^{*1}, Yakup Erdal ERTÜRK², Füsün COŞKUN³, Mehmet ERTUĞRUL⁴

¹Ardahan Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, 75000, Ardahan

²Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 76100, Iğdır

³Ahi Evran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootehni Bölümü, 40100, Kırşehir

⁴Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootehni Bölümü, 06110, Ankara

Özet

Bu çalışmada, güvercinin bazı temel bilgilerin bir araya getirilmesi amaçlanmıştır. Güvercin ilk evcilleştirilen kuş olarak bilinmektedir. Evcil güvercin (*Columba livia* Gmelin, 1789) 6.000 yıl veya daha fazla bir süredir farklı amaçlar için yetiştirilmektedir. Bazısı farklı uçuş stilleri için yetiştirilen çok değişik güvercin ırkları bulunmaktadır. Güvercinler yetiştirilme amaçlarına göre; dalıcı, taklacı, makaracı, dönücü, filo uçucusu, yüksek uçucu, posta, süs ve ötücü olmak üzere gruplandırılabilir. Güvercin, Türk kültüründe nadiren olumsuz ama genellikle olumlu bir role sahip olmuştur. Türkler Müslüman olduktan sonra güvercin, kültürel olarak daha kutsal bir yere yerleştirilmiştir. Bütün evcil güvercinler yenilebilmesine rağmen, Türkler güvercin etini nadiren tüketirler. Günümüzde süs ve uçuş özellikleri için yetiştirilen güvercinlerin çok azı tüketim amacı için kullanılmaktadır, fakat güvercin eti gelecekte insanlık için stratejik bir gıda maddesi olabilir.

Anahtar Kelimeler: Evcilleştirme, sınıflandırma, güvercin, *Columba livia*, tür özellikleri, isim kökeni, kullanım amaçları

Economics Importance of Pigeon (*Columba livia* Gmelin, 1789)

Abstract

This study's aim is to gather some basic information of Pigeon. Pigeon is known the first domesticated bird species. Domestic pigeon (*Columba livia* Gmelin, 1789) has been bred for six thousand years or more in order to various purposes. There are various race of the species, which some have been bred for their flying abilities as diver, tumbler (somersaulter), roller, spinner. With their breeding purpose, they can be grouped fleet flier, high flier, racing homer, show and singer type pigeon breeds. Pigeon has always been an important figure for Turkish culture but rarely negative role. After Turks become Muslim, the species has been slightly placed in blessed in their culture. Although all domestic pigeons are edible, Turks rarely consume pigeon meat. Today, the pigeons bred for ornamental and flight characteristics, they are used to very little purpose of consumption but their meat can be a main food source for human in the future.

Keywords: Domestication, classification, pigeon, *Columba livia*, species characteristics, name origin, usage

1. Giriş

300'den fazla türe sahip Güvercingiller (Columbidae) ailesinden ait Kaya güvercini; hızlı ve uzun mesafeli uçabilir, kugurdama ya da dem çekme denilen özel sesler çıkarır, kısa vücutlu, sık tüylüdür ve tanelerle beslenir. Halk arasında genellikle kumruyla "gugukçuk" karıştırılsa da aslında güvercinin daha küçük, zarif ve ince kuyrukludur. Güvercin ise daha iri, tombul, kuyrukları küt ve bol teleklidir [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Güvercin; dünyada kutup bölgeleri, bazı okyanus adaları, Sahra Çölü'nün iç kesimleri ve ılıman iklim kuşağının en soğuk bölgeleri hariç dünyanın her yerinde

*Sorumlu Yazar: zileliorhan@gmail.com

bulunurlar [7]. İbrahim Hakkı [8], yumurtasını çaldığından dolayı maymunların görüldüğü bölgelerde güvercinlerin hayatlarını sürdüremediğini bildirmektedir.

1.1. Ekonomik Önemi

Meraklı güvercin yetiştiricileri, kendisine has bir ekonomik yapı oluşturmuşlardır. Ülkemizde süs, gösteri ve gübresi için küçük kümes ve evlerin çatılarında yetiştirilmesi dışında ticari bir önemi bulunmamaktadır. Ayrıca çok az yem verilerek tabiatta serbest yetiştiriciliğe yakın bir barındırma sisteminde tutulmaktadır.

TÜİK'e (Türkiye İstatistik Kurumu) göre güvercinler, şehirlerde kurulan kuş borsalarında ya da mezarlarında ciddi rakamlarla el değiştirmektedir. TÜİK Dış Ticaret İstatistiklerine göre; 2004 yılında 100 adet canlı damızlık olmayan güvercin 225 \$ bedelle ithal edilmiş 2013 yılında 3.375 adedi 11.690 \$ bedelle ihraç edilmiştir. Son yıllarda internet üzerinden de satışı yapılmaktadır [9]. Ayrıca güvercin yarışmaları oldukça ilgi toplayan ekonomik ve sosyal etkinliklerdir. Bu etkinlikler; Posta, Oyun Kuşu, Taklacı Güvercin, Makaracı, Oynar, Dönücü Irklar ve Kostüm Yarışları gibi adlarla anılmaktadır [7].

Güvercin yetiştiricileri birlik, uyum ve üst düzey bir yönetim oluşturmak üzere bir federasyon kurmuşlardır. Federasyonun amacı; mevcut ırkları sürdürmek, ıslah etmek, ırk oluşturmak ve çeşitli amaçlar (renk, oyun, yarış, doğa) için damızlık üretimi yapmaktır. Ayrıca kaliteli ve yeterli sayıda yetiştirici arasında bir dayanışma sağlamaktır. Dünya ırkları ve Türkiye'ye has damızlık güvercin yetiştirmek için ırk ıslah çalışmaları başlatmak ve saf ırkların korunmasını sağlamak ve bu konularda komiteler oluşturmak derneğin diğer hedefleridir [7].

Ülkemizde tüketilmeyen ancak başta ABD ve AB ülkelerine ihraç maksadıyla güvercinin et üretimi, ek gelir kaynağı olacaktır. Ayrıca güvercin yetiştiriciliğinde kullanılan donanım, aksesuar ve diğer malzemeler ekonomiye olumlu katkı sağlayan faaliyetlerdir [10].

1.2. Bazı Tür Özellikleri

Kutuplar haricinde her yerde bulunan kuşlardır. Orta büyüklükte, küçükbaşlı, kısa boyunlu ve kısa bacaklıdır. Gagaları kısa, zayıf yapılı ve ucu hafifçe aşağı kıvrıktır. Kanatları orta uzunluktadır. Oldukça hızlı uçarlar. Ayaklar iyi gelişmiştir ve arka parmak yere değer [1]. Ağaç ve kayalık yerlerde yaşarlar. Meyve, tane veya çekirdekli tohumlarla beslenir. Yılda 3-5 kez kuluçkaya yatarlar. Genelde iki yumurta bırakırlar. Kuluçka süresi ortalama 17-18 gündür. Erkek ve dişi kuluçkaya birlikte yatar, yavrularını birlikte büyütürler. Genellikle erkek gündüz, dişi ebeveyn gece kuluçkada bekler. Yavrular yumurtadan gözleri kapalı ve tüysüz, çıplak çıkar. Yavrularını ilk dönemde kursaklarındaki süte benzer sıvıyla beslerler. Yavru 3-4 haftalık olunca, kendi kendine beslenmeye başlar [2, 3, 4, 7, 11]. Maksimum hayat süresi 30 yıldır [12]. Bilinç varlığı üzerine yapılmış bir deneyde, kısıtlı da olsa güvercinlerin hafızasına dair bazı varsayımlar geliştirilmiştir [13].

Güvercinleri diğer kuşlardan ayıran bazı önemli özellikler bulunmaktadır. Bunların en önemlileri emerek su içme ve yavrularını kuş sütü ile beslemedir.

Emerek su içme: Güvercinlerde su içme şekli diğer kuşlardan farklıdır. Diğer kuşlar, bir yudum su alıp kafalarını yukarı doğru kaldırarak yutarlar. Burun delikleri ile gagaları arasını kapatan yapı olmadığından vakum oluşturup, suyu ememezler. Suyu gırtlaklarına iletebilmek için kafalarını yukarı kaldırma gereksinimi duyarlar. Ancak güvercinler, burun deliklerini de suya daldırır ve yemek borusundaki kasların yardımı ile vakum oluşturarak aynı memelilerde olduğu gibi suyu emerek içerler. Bu nedenle güvercinlerin içecekleri su kaynaklarının ya da su kaplarının gaga ve burun deliklerini daldırabilecekleri derinlikte olmaları gerekir [2, 7].

Kuş sütü salgısı: Ötücü kuşlar içinde yalnızca güvercin ve kumrulara rastlanan benzersiz bir özelliktir. Yavrular yumurtadan çıktıktan yaklaşık bir hafta boyunca bu salgıyla, daha sonra ebeveyn kursağında öğütülmüş, yarı sindirilmiş besinle beslenirler. Yavru kuş, gagasını ebeveynlerinin ağzının içine sokar ve onun kusmasını sağlayarak salgıyı alır. Hipofiz bezinin salgıladığı prolaktin hormonu, bu salgı mekanizmasını harekete geçirmektedir. Kursak çeperinden salgılanan bu besleyici maddenin bileşimi memelilerdeki süte oldukça yakındır. Halk arasında “kuş sütü” olarak bilinen bu salgı, güvercinlerde sadece kuluçka döneminin sonuna doğru yaklaşık bir hafta süre ile salgılanır [2, 14].

1.3. Evcilleştirilmesi

İnsanların evcilleştirdiği bilinen ilk kuş, güvercindir. Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika'yı içine alan Palearktık bölgenin batısında yaşayan kaya güvercininden evcilleştirilen bu kuşların ortaya çıkış tarihi, M.Ö. 4.500'li yıllara dayanmaktadır [2, 15]. İlk kez Irak'ta evcilleştirildiği ve eti için kafeste beslendiği sanılmaktadır [2, 15]. İlk evcilleştirildiği dönemden günümüze kadar geçen süre içerisinde, yaklaşık olarak 800 civarında güvercin ırkı geliştirilmiştir. Bu ırklar dış görünüşlerinin güzelliği, uçuş ve yön bulma kabiliyetleri ya da eti için yetiştirilmiştir. Özellikle uzun süre uçabilme ve salındığı yere dönebilme özelliğinden çok eskiden beri yararlanılmaktadır. Bu amaçla yetiştirilen ve “Posta Güvercini” olarak bilinen ırk, atası olan kaya güvercinine çok benzerdir ancak ondan daha iridir [1, 3, 15, 16].

1.4. Tarihten Günümüze Türkiye’de Güvercin Yetiştiriciliği

Antalya'nın Kaş İlçesi, Islada Antik kenti nekropolünde yapılan kazılarda, bir lahidin üstünde güvercinlere rastlanılmıştır. Bu lahit “Güvercinli mezar” olarak adlandırılmaktadır. Roma Döneminden kalma ve altından yapılmış iki küpe güvercin şeklindedir ve günümüzde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenmektedir. Assos'ta yapılan nekropol kazılarında, sekiz numaralı lahitten üç güvercin heykeli çıkarılmıştır. Halen bu heykeller Çanakkale Müzesinde sergilenmektedir. İçel'in Mut İlçesi yakınlarındaki Dağ Pazarı Kilisesi adı ile bilinen bazilikanın taban süslemelerinde, diğer birçok kuş ile birlikte güvercin figürlerine de rastlanmaktadır. Konya'nın Selçukluların başkenti, güvercin yetiştiriciliğinin önemli merkezlerinden birisidir ve bu ilimizde Selçuklu adı ile bir ırkın yetiştiriliyor olması, güvercin yetiştiriciliğinin Selçuklular zamanında yapıldığına bir kanıt olabilir [17, 18]. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde İstanbul'da kuşbazlara ait 500 civarında dükkân olduğunu ve 600 kişinin, bu işle uğraştığından bahseder. Güvercin ırklarından Pal, Taklabaz, Şeber, Cevizi, Şami, Mısıri, Bağdatlı, Munakkit, Alare, Marselos, Demkeş, Sabe, Talazlı, Pelenk, Jebar, Kızıl Ala, Kara Ala, Tekir Ala, Varkil Ala, Sade Kut, Taçlı Kut ve Çakşırılı Kut'u bildirmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, 1925 yılında Nuri Halil adında bir subay tarafından yazılan 488 sayfalık kitabın ismi “Muharebe Vasıtalarından Güvercin Usulü Talim ve Terbiyesi”dir. 1931-1936 yılları arasındaki arşiv belgelerine göre, Rusya ile posta güvercini ticareti yapılmıştır [17].

1.5. Sınıflandırılması

Çeşitli şekillerde sınıflandırılırlar. Uzun gagalı-kısa gagalı, paçalı-paçasız, tepelikli-tepeliksiz gibi birçok özelliğe göre sınıflandırma yapılabilir. Ama en çok tercih edileni, yetiştirilme amacına göre yapılan sınıflandırmadır.

Güvercinler yetiştirilme amacına göre şu sınıflara ayrılırlar;

Süs: Dış görünüşlerinin ilginçliği ve güzelliği nedeni ile yetiştirilir. Baş üstünde takke, göğüste gül, bacaklarda paça gibi ilave özellikler, daha gösterişli kuyruk, göğüs gibi vücut parçaları, farklı ve ilginç göz ve telek rengi gibi özellikler nedeni ile tercih edilen güvercinlerdir. Süs için

yetiştirilen güvercinlere Alabadem, Burmalı, Çiçi, Demkeş, Fırfırlı, Göğsüak, Hünkari, İçağlı, İskenderun, İstanbullu, Karakan, Ketme, Kızılbaş, Selçuk, Taklambaç, Tavuskuyruk ve Yaşmaklı ırkları örnek verilebilir.

Dalıcı: Belirli bir yüksekliğe çıktıktan sonra, kendisine pırıltı (parıltı) gösterildiği zaman hemen dalarlar. Sahibinin elinde tuttuğu beyaz renkli güvercinin uçan güvercine göstermesine pırıltı ya da parıltı adı verilir. Dalıcı güvercinlere Adana, Azman, Bango, Baksa, Dolapçı, Domino, Dönek, Kelebek, Mısırî, Ödemiş, Yoz ırkları örnek verilebilir.

Filo uçucusu: Bunlarda dalma, takla atma, dolap, çember dövme ya da dönme gibi özellikler bulunmaz. Gökyüzünde toplu halde uçarak, hünerlerini sergilerler. Bunlara örnek olarak; Ağ, Amberi, Bağdat, Baştankara, Bayramlı, Buludî, Burmalı, Çakçırılı, Çiçi, Dervişaliler, Fırfırlı, Halebî, İskenderun, İspir, İspir Bağdadi, İstanbullu, Karaperçemli, Karakuyruk, Keşpir, Kınıfırlı, Mazoni, Meverdi, Müsevvet, Nakışlı, Safra, Sırtıkızıl ve Yaşmaklı verilebilir.

Taklacı: Adından da anlaşılacağı gibi, uçarken öne ya da arkaya takla atan güvercinlerdir. Bunlara Alabadem, Çakçırılı, Çorum, Göğsüak, İçağlı, Ketme, Kızılbaş, Malatya, Taklambaç, Van Yüksek Uçucusu örnek verilebilir.

Çember dövücü: Havada bir çember şeklinde dönerken, aynı zamanda takla atan güvercinlerdir. Anadolu Çember Dövücüsü buna örnektir.

Makaracı: Havada kendi çevrelerinde dönerek süzülür. Bu hareketleri bir makaraya sarılan ipe benzediği için bu harekete makara, güvercine de makaracı denmiştir. Makara yaparken süzülmenin ölçüsü olarak elektrik direğidir. Standart bir makaracı güvercinin en az 1 elektrik direği boyu süzülmesi gerekir. İyi yetiştiricilerin hedefi 3-4 direk makara yapan kuşlar yetiştirmektir. Makaracı ırklara Bursa, Çakal, Mülakat, Oryantal, Trakya Makaracısı örnek verilebilir.

Dönücü: Havada çeşitli dönüş manevraları yaparlar. Bu gruba Dolapçı, Dönek, Kelebek, Ödemiş ırkları örnek verilebilir.

Ötücü: Havada yaptıkları çeşitli hareketler ya da dış güzelliklerinden daha çok, çeşitli şekillerde icra ettikleri ötüş özellikleri ile ön plana çıkan güvercinlerdir. Ankut, Bayburt, Kumru ırkları bu gruba giren güvercinlerdir.

Yarış: Posta güvercini olarak da bilinir. Yetiştirildikleri yerden belirli bir uzaklığa bırakıldıktan sonra, belli bir sürede eski yerini bulan güvercinlerdir. Bu mesafenin uzunluğu birkaç km olabileceği gibi, bazı uzun maraton yarışlarında, birkaç bin kilometreye çıkabilir. Bu tip güvercinlerde belirli bir renk ya da şekil standardı yoktur. Bu kuşlar tamamen uzun mesafe uçuş ve eski yerini bulma özelliklerine göre yetiştirilirler.

Yüksek uçucu: Kartal, şahin ve atmaca gibi yırtıcı kuşlar yüksekte uçtuklarından, güvercinler genellikle yüksek mesafelere çıkmazlar. Yükseklerle çıkarak uçuşmayı tercih eden güvercinlere yüksek uçucu adı verilir. Bu gruba Van Yüksek Uçucusu örnek verilebilir.

Besi: Sadece beslenme amacı ile yetiştirilen ve diğer uçuş ve form gibi özelliklerine dikkat edilmeyen güvercinlerdir. King, Mondaines, Carneau gibi yabancı kaynaklı ırklar bu gruba örnek verilebilir [19, 20, 21].

1.6. İsim Kökeni

Sınırlı ve belli alanlardaki sözcükleri içine alan Göktürk Yazıtlarında geçmeyen güvercin sözcüğü, Uygur metinlerinde kögürçgün, kögürçken, kögürçün biçimlerinde geçmektedir [22], DivanıLugatit-Türk'te kökürçkün olarak geçmekte, kökürçkünleş- “güvercini öndül koyarak yarışa girmek”, biçiminde bir de türevi bulunmaktadır [23]. Anadolu ağızlarında, goğercin, güvercin, göğercin, güvercin biçimleri var, Kögörçün (Bashöyük-Kadınhanı-Konya) biçiminin ise Kafkasya göçmenlerinden derlendiği anlaşılmaktadır. Güvercin sözcüğünün eski kaynaklarda karşılaşılan biçimikökürçkün ve kögürçünşeklindedir [25]. Kökürçkün, kögürçün biçimlerinin kök < gök

sözcüğünün üzerine ek yığılması sonucu ortaya çıktığı anlaşılmaktadır [24]. Bazı sözlük ve ansiklopedilerde ise güvercin isminin kökeninin, Moğolca “kügercin” kelimesinden geldiği belirtilmektedir [3].

1.7. Güvercinler Yönünü Nasıl Bulur?

Güvercinlerin ve özellikle uzun mesafe kat eden posta güvercinlerinin yönlerini nasıl buldukları konusunda çeşitli görüşler vardır. İlk önce güvercinlerin yeryüzü şekillerini ezberledikleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise güneşin ve yıldızların konumlarına bakarak yönlerini buldukları düşünülmüştür. 1947 yılında geliştiren bir varsayıma göre de güvercinlerin yerin manyetik alanını yön bulma amacı ile kullanabildikleri ortaya çıkartılmıştır. Ancak en son yeni bir varsayım daha ortaya atılmış ve güvercinlerin koku duyguları sayesinde hedeflerine ulaştıkları ileri sürülmüştür. 1972 yılında Papi ve 1980 yılında Almanya’da Wallraff tarafından ileri sürülen bu görüşe göre, her coğrafi bölgenin uçucu maddelerden oluşan, kendine özgü ve molekül halindeki kokulara göre güvercinler yollarını bulmaktadırlar. Posta güvercinlerinin bu kokuları tanıdıkları düşünülmektedir. Koku alma duyguları geçici olarak köreltilen güvercinlerin tanımadıkları bir bölgeden geri dönemedikleri gözlenmiştir. Ancak bölgeyi önceden tanıyorlarsa geri gelebilmektedirler. Bugün koku varsayımının diğer yön bulma yetenekleri ile birlikte ve duruma göre kullanıldığı düşünülmektedir [26]. Dangerfield’in bildirdiğine göre İngiltere Oxford Üniversitesinden Guilford ve Biro, üzerlerine küçük GPS cihazları takarak 3 yıl süreyle Oxford’daki güvercinleri izlerler. Güvercinler uzun uçuşlarda güneşin gökyüzündeki konumu ve dünyanın manyetik alanından faydalanmaktadırlar. Ama evlerine 10 km kadar yaklaştıkça karayolu, demiryolu, nehir gibi yeryüzündeki belirgin işaretleri de kullanmaktadırlar [27]. Güvercinler bu uzun yolculuklarında enerjiyi yağlardan elde ederler [28].

1.8. Güvercinler birçok yönden insanlara hizmet etmektedirler

a. Güvercinler günümüzde en yaygın şekilde hobi amacı ile yetiştirilmektedir. Güvercinin dış görünümünün göze hoşsa gitmesi, yuvasına sadık olması, havada çeşitli oyun, takla ve manevralar yapması birçok kişinin ilgisini çekmektedir. Güvercin yetiştiricilerinin büyük bir çoğunluğu buna daha çocuk yaşlardan başlamışlardır. Güvercin yetiştiren kişilerin daha sakin yaradılışlı, insan sevgisi dolu ve barışsever insanlar oldukları gözlenmektedir.

b. Günümüzde birçok sportif amaçlı güvercin yetiştiriciliği yapılmaktadır.

c. Posta ırkı güvercinler eskiden haberleşme ve ulaşım imkânlarının kısıtlı olduğu devirlerde daha önemli idi [3]. Örneğin Fransa Ordusu II. Dünya Savaşı sırasında 30.000 posta güvercinine sahipti. Halen günümüzde 300 adet posta güvercini beslenmektedir. Puerto Rico ve Guatemala’da telefonun olmadığı dağlık alanlarda ve mesajların saatler süren büyük zorluklarla ulaştırılmaya çalışıldığı zor coğrafi bölgelerde mesajlar güvercinlerle yollanabilmektedir. Bazı yerleşim yerleri doğal felaketler, askeri veya terörist saldırılar gibi umulmayan faaliyetlerde güvercinler can kurtarıcıdır. Örneğin, Puerto Rico’da arabaların köyden şehre 1,5-2 saatte aldıkları yolu güvercinler 20 dakikada almakta ve köylülerin ihtiyaç duyduğu bazı ilaçları taşıyabilmektedirler. Haberci güvercinler ile ilgili bir diğer örnek Fransa’dan verilebilir. Buna göre siyah-beyaz haberci güvercinler her gün Fransa’nın kuzeybatı kıyısındaki Petit Gendarme Kasabası’ndan 23 km’lik yolu uçarak hastaneye kan taşımaktadır. Güvercinlerin göğüslerinde özel bir koşuma sarılarak yollanan kan tüpleriyle hastanede basit, etkili ve ekonomik bir şekilde kan taşınabilmektedir. İki güvercin ortalama 40 gr ağırlıkta her ikisi de aynı kanı içeren test tüpleri bağlanmaktadır. Bu servis, özellikle turist akımının olduğu yaz mevsiminde trafik kazalarının arttığı dönemde değer kazanmaktadır. Kuşlar, Granvilli yöresiyle Avranches hastanesi arasındaki 27 km’lik yolu hazırlanma süresi de dahil olmak üzere 11 dakikada kat

edebilmektedir. Fransa'da bir kaç mısır danesiyle yönetilen böyle bir operasyonun ekonomik değeri oldukça büyüktür [29].

d. Güvercin gübresi, Osmanlılar zamanında ihraç maddesi idi. Bu yüzden çeşitli şehirlerde güvercinler için özel binalar inşa edilmiş ve gübre üretimi yapılmıştır. Kapadokya yöresinde “güvercinlik”, Kayseri’de “burç” ve Diyarbakır’da “boranhane olarak adlandırılan yapılar, günümüzde de halen görülebilmektedir [30, 31]. Güvercin pH derecesi yüksek olduğundan otomobil kaportasına temas ettiğinde, kısa sürede boyaya zarar verebilir. Ayrıca güvercin dışkısı, ayakkabı yapımından deri işlenmesinde kullanılmaktadır [32]. Güvercin gübresi diğer hayvan gübreleri koyun, keçi, bıldırcın, yarasa gübresi ile gül, kentsel katı atıklar ve mantar kompostu içinde en fazla kuru madde ve organik maddeye sahip gübre çeşididir [33, 34].

e. Güvercin eti, tavuk etine alternatif olmasa da, gelecekte iyi bir hayvansal protein kaynağı olabilir. ABD’de güvercin çiftliklerinde 35.000 çiftin üzerinde damızlık kuş bulunduğu bildirilmektedir. Güvercinler 0.5 kg ağırlığında yumurtadan çıkışı takiben 28 günlük olduklarında pazarlanabilir. Deri altı yağ dokusu nedeniyle etleri gevrek ve lezzetlidir. Başta Kuzey Afrika ve Orta Doğu olmak üzere yüz yıllardır yetiştirilmektedir. Kuzey Amerika’nın bazı bölgelerinde ve Avrupa’nın çeşni (gourme) marketlerinde pahalı bir çeşni olarak satılır. Yetiştirilmeleri için fazla bir alan gerekmediği için şehirlerde de yetiştirilir. Genç güvercinler tüy gelişimi henüz daha yeni tamamlanıp uçmaya başlamadan önce genellikle 21-30 günlükken kesilirler. Bu dönemde yenebilen et oranı en yüksek seviyede olup, uçmaya başladıktan sonra et sertleşmeye başlar. Ağırlık, ırka, beslemeye ve diğer faktörlere bağlı olarak 340-680 gr arasında değişir. Güvercinlerin et üretimine en uygun olanları White King ve Red Cameau’dur. ABD orijinli olan White King kısa bacaklar ve geniş bir vücut ile etçi ırkların genel görünüş özelliklerini taşır. Kafa oldukça büyüktür, deri pembemsi beyaz ve sık tüylüdür. Yetişkin kuşlar 750-850 gr ağırlıktadır. Cameau ailesinin bir varyetesi olan Red Cameau, White King kadar üretken bir varyete olmayıp 650-740 gr ağırlıktadır [19, 29].

f. Güvercinler başta fizyoloji ve psikoloji olmak üzere bazı bilimsel çalışmalarda denek hayvanı olarak kullanılmaktadır [29]. Psikolojide davranışlar için “batıl” kavramını ilk kullanan kişi Skinner’dir. Araştırmacı güvercinlere yem vererek gerçekleştirdiği bu deneyin sonuçlarını “Supersitutation in the Pigeon” adı ile yayımlamıştır [35].

g. Bazı şehirlerde on binleri bulan güvercin yetiştiricileri ile bunların beslediği milyonlarca güvercin için sarf edilen yem, ilaç, malzeme gibi ihtiyaç maddeleri, birçok kişiye gelir kapısı olmaktadır.

1.9. Güvercin Hastalıkları

Yetiştiriciler güvercinlerle fazlasıyla fiziksel temas içinde bulunmaktadır. Bu durumda sağlık koruma koşulları daha da önem kazanmaktadır.

Yaygın rastlanan etkenlerine göre ayırarak sınıflandırdığımızda 26 güvercin hastalığı bulunduğu söylenebilir. Bu hastalıkların çoğu ilaçla tedavi edilebilir. Bu hastalıklar; Bakteri Etkenli, Virüs Etkenli, Fungal (Mantar), Protozon Etkenli ve Parazitsel hastalıklar olarak ayrılabilir [36]. Tüm bunlar içinde yaygın olarak gözlenen ve önlem alınması gereken hastalıklar ise Salmonella (Para tifo), Circovirüs, E-Coli, Tuberculosis (Verem), Hexamitiasis, Paramyxovirüs (Sallabaş), Plasmodiosis (Sıtma), Pix (Frengi-Çiçek), Kronik Solunum Yolu Hastalıkları, One Eye Cold (Tek Göz Soğuk Algınlığı), Canker (Pamuk) ve Cadidiasis (Ters kursak) olarak sıralanabilir. Üzerinde itina ile durulması gereken diğer bir konu da güvercinlerden insana bulaşabilen hastalıklardır. Güvercinlerden insanlara geçebilen hastalıklar genel olarak “zoonoz” adı altında toplanmaktadır. Bu bakımdan yetiştiricilerin hasta kuşlarla ilgilenirken tedbirli olmaları gerekmektedir. Streptococosis, Pasteurellosis, Tuberculosis, Ornithosis ve Avian influenza (kuş gribi) bilinen güvercin hastalıklarıdır [37]. Diğer bir dikkat çekici hastalık ise tıp dilinde “Ekstresek Alerjik Alveolitis” olarak

isimlendirilen Güvercin Besleyicisi Akciğer Hastalığı'dır. Ancak bu zoonoz hastalık değildir. Güvercin yetiştiricilerinde birçok organik ve kimyasal maddeler içeren güvercin tozunun solunması, alerjik reaksiyon oluşturmaktadır [7].

2. Sonuç

Türkiye'de güvercin yetiştiriciliği, atalarımızdan miras kalan kültürel bir alışkanlıktır. Günümüzde kafes kuşlarının bir kısmının soyu tükenmiş, önemli bir kısmı da yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Koruma altına alınmadıkları takdirde çoğunun nesli yakın bir gelecekte tükenecektir. Bu nedenle güvercin de doğal ortamları yanı sıra uygun ortamlarda üretilerek korunmalıdır. Güvercin yetiştiriciliği günümüzde artarak devam etmektedir. Güvercin, kuş türleri içinde en hızlı büyüyen türlerden birisidir. Güvercin eti, belki tavuk etine alternatif olamasa da, gelecekte iyi bir hayvansal protein kaynağı olabilir. ABD'de güvercin çiftliklerinde 35.000 çiftin üzerinde damızlık kuş bulunduğu bildirilmektedir. Üretilen güvercinler 28 günlük olduklarında pazarlanabilir. Bu dönemde deri altı yağ dokusu nedeniyle etleri gevrek ve lezzetlidir. Başta Kuzey Afrika ve Orta Doğu olmak üzere yüz yıllardır yetiştirilmektedir [19]. Güvercinin bu gibi özelliği, gelecekte beslenme konusunda insanlığın yaşaması olası gıda sıkıntısı veya açlık tehlikesi için bir alternatif olabilir. Ayrıca güvercinler başta fizyoloji ve psikolojik çalışmalarda denek hayvanı olarak yoğun şekilde kullanılmaktadır. Bazı şehirlerde on binleri bulan güvercin yetiştiricileri ile bunların beslediği milyonlarca güvercin için sarf edilen yem, ilaç, malzeme gibi ihtiyaç maddeleri, birçok kişiye gelir kapısı olmaktadır.

Güvercin yetiştiriciliğinin birçok sorunu bulunmaktadır. Öncelikle uygun yetiştirme şartlarının sağlanması gereklidir. Bu yapılmadığı takdirde verimde düşme, çeşitli rahatsızlıklar ve peşinden ölüm gelir. Öncelikle barınaklarının iyi planlanması, içinde gerekli donanımların sağlanması gerekir. Barınakta ışık, sıcaklık, nem ve havalandırma gibi hayati öneme sahip faktörler sağlanmalıdır. Diğer önemli bir konu hijyendir. Temizlik konusunda tedbirler alınmalı ve böylece muhtemel hastalıklar önlenmelidir. Önemli bir diğer konu ideal beslemenin yapılmasıdır. İdeal bir besleme yapmanın yolu, dengeli besin hazırlamaktan geçer. Enerji sağlayan hububatlar, protein sağlayan baklagil, bitki posaları, kepek, mermer tozu, tuz, vitamin ve mineral gibi diğer öğeler yeme, dengeli bir oranda yeme katılmalıdır. Buna dikkat etmek, yetiştiricilerin yaşadığı birçok problemi ortadan kaldıracaktır. Daha çok hobi amacıyla yurdumuzda yetiştiriciliği yapılan güvercinin, besi amaçlı yetiştirilen ırkların da getirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca yetiştiriciler örgütlenmelidir. Kulüp, dernek veya birlikler aracılığı ile yetiştiriciler, örgütlenmeli ve kayıtlı yetiştiricilik yapılmalıdır. Bu tercih edildiği zaman, tüm yetiştiriciler güvercinleri uygun fiyattan satabilecektir.

İlk evcilleştirilen kuş olan güvercin, günümüzde artan bir önemle yetiştirilmeye devam etmektedir. Güvercin, kuş türleri içinde en hızlı büyüyen türdür. Bu özelliği, gelecekte beslenme konusunda insanlığın yaşaması olası problemlere bir çözüm olabilir.

Kaynaklar

1. Anonim 1992. Meydan Larousse. Sabah Yayınları, Cilt:8: 267, İstanbul.
2. Anonim 1993. Temel Britannica, Ana Yayıncılık 7: 309-311, İstanbul.
3. Anonim 1993. Yeni Rehber Ansiklopedisi. İhlas Gazetecilik Holding A.Ş., Cilt 7: 179-180. İstanbul.
4. Anonim 1993. Ana Britannica, Ana Yayıncılık A.Ş., Cilt 14: 253-254, İstanbul.
5. Öncel K., Turgut K., Şenel V. 2001. Güvercinler Dünyası. Samsun Serinofil Derneği Yayını, Nur Anadolu Matbaası, Samsun.

6. Yılmaz O., Ertuğrul M. 2012. Türkiye’de Amatör Güvercin Yetiştiriciliğinin Durumu ve Kullanılan Yöresel Tip Sınıflandırmaları. Ordu Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 1 (1): 45-60.
7. Yılmaz O. 2012. Güvercin Yetiştiriciliği. 218. S. Veni Vidi Vici Yayınevi, Zile.
8. Hakkı İ. 1933. 550 Cinsi Olan Kuş. (Yayımlayan: İşçen Y). İstanbul. <http://www.taklaciguvercin.com/kus.htm> (Erişim tarihi: 15.01.2015).
9. Anonim 2013. Türkiye İstatistik Kurumu, Dış ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, Ankara.
10. Anonim 2015. Türkiye Güvercin Federasyonu Tüzüğü, <http://www.gufed.com/Sayfa.aspx?ID=3> (Erişim tarihi: 15.01.2015).
11. Anonim 2015. Güvercin. <http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCvercin> (Erişim tarihi: 15.01.2015).
12. Nalçacı, E. 1994. Evrim ve Yaşlanma Sürecinde Antioksidan Savunma. Ankara Tıp Mecmuası 47: 465-474.
13. Dawkins M.S. 2015. Güvercinlerde Bilincin Varlığı Üzerine Bir Deney (Hayvanların Sessiz Dünyası). TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. <http://www.taklaciguvercin.com/makale11.htm> (Erişim tarihi: 15.01.2015).
14. Yılmaz O. 2012. Güvercinlerde Bazı Temel Bakım ve Besleme Kuralları. Hayvansal Üretim, 53 (1): 44-48.
15. Yılmaz O., Boz A. 2012. Tarihten Günümüze Türkiye’de Güvercin Yetiştiriciliği. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 9 (1): 45-51.
16. Yılmaz O., Savaş T., Ertuğrul M. 2012. Tarihte Güvercin Yetiştiriciliğinin Önemi. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 16 (2): 1-7.
17. İşçen, Y. 2015. Posta Güvercinlerinin Kökeni ve Geliştirilmesi. <http://www.guvercinler.info/icerik/219/Posta-Guvercinleri.html> (Erişim tarihi: 15.01.2015).
18. Yılmaz O., Savaş T., Ertuğrul M. 2012. Güvercin ve Yetiştiriciliğinin Türk Kültüründeki Yeri. Nevşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1 (2): 79-86.
19. Sarıca M., Camcı Ö., Selçuk E., 2003. Bıldırcın, Sülün, Keklik, Etçi Güvercin, Beç Tavuğu ve Devekuşu Yetiştiriciliği. 101-127, OMÜ Ziraat Fak. Baskı Ünitesi, Samsun.
20. Yılmaz O., Savaş T., Ertuğrul M. 2012. Batman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa İllerinde Güvercin Yetiştiriciliği Kültürü, Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 16 (2): 49-53.
21. Yılmaz O, Wilson R.T., Savaş T., Ertuğrul M. 2013. Native Pigeon Breeds of Turkey and Some Conservation Studies. World’s Poultry Science Journal 69 (2): 265-278.
22. Caferoğlu A. 1968. Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, s.114, İstanbul.
23. Atalay B. 1943. Divanı Lugatit-Türk Dizini, a. 358, Ankara.
24. Eren H. 1958. Türkçe Gök Kelimesinin Türevleri, Jean Deny Armağanı, s.85-89, Ankara.
25. Atalay B. 1941. Divanı Lugatit-Türk Tercümesi. C. III. s. 419, Ankara.
26. İşçen Y. 2004. Güvercinlerin İç Pusulası. <http://www.taklaciguvercin.com/makale1.htm> (Erişim tarihi: 15.01.2015).
27. Dangerfield W. 2004. Güvercinler Havada Nasıl Yön Bulur. National Geographic Türkiye, Eylül 2004. <http://www.taklaciguvercin.com/kisa.htm> (Erişim tarihi: 15.01.2015).
28. Bilgin C.C. 2015. Kuşların Gizemli Yolculuğu. <http://www.taklaciguvercin.com/makale18.htm>, (Erişim tarihi: 15.01.2015).
29. Muğlalı H. 2001. Kanatlı Besleme Dinamiği ve Biyogüvenlik (Ders Notları). Minpa Matbaası, Ankara.
30. Büyükmihçi G. 2006. 19. Yüzyıl Anadolu’sundan Günümüze Yansıyan Özgün Bir Tarımsal Ticaret Yapısı: Güvercinlikler. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 (2): 97-119.

31. Bekleyen A. 2007. Diyarbakır Kırsalında Güvercin Evleri: Boranhaneler, Karaçalı (Tilalo) Köyü. Trakya Üniversitesi Journal of Science, 8 (2): 99-107.
32. Özdemir M. 2005. Kahramanmaraş İlinde Ayakkabı Yapımı. Milli Folklor Dergisi, 17 (66): 75-81.
33. Pekşen A., Günay A. 2009. Kültür Mantarı Yetiştiriciliğinde Çay Atığı ve Buğday Sapı Karışımından Hazırlanan Kompostların Kullanımı. Ekoloji Dergisi, 19 (73): 48-54.
34. Demirtaş I., Arı N., Arpacıoğlu A., Kaya H., Özkan C. 2011. Değişik Organik Kökenli Gübrelerin Kimyasal Özellikleri. Batı Akdeniz Araştırma Enstitüsü Yayınları. <http://batem.gov.tr/yayinlar/derim/2005/201-09%20%286%29.pdf> (Erişim tarihi: 15.01.2015)
35. Hoşrik M.E. 2010. Dua ve Plasebonun Siğiller Üzerinde Etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s: 28-29.
36. İşçen Y. 2015. Güvercin hastalıkları. www.guvercinhastanesi.blogspot.com.tr (Erişim tarihi: 15.01.2015).
37. İşçen Y. 2015. Güvercinlerden insana bulaşabilen hastalıklar. <http://www.guvercinler.info/icerik/176/Guvercinlerden-Insanlara-Bulasabilen-Hastaliklar.html> (Erişim tarihi: 15.01.2015).

Geliş Tarihi: 25.07.2014
Kabul Tarihi: 20.12.2014